Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў

ISSN 2181-7138

№ 2 2021 жыл

Илимий-методикалық журнал

Редактор:
А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:
Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Кеңесбай АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Өсербай ӘЛЕЎОВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Кеңесбай ДАУЛЕТЯРОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Батырбек КАИПБЕРГЕНОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Сарсен КАЗАХБАЕВ
Гулмира КАРЛЫБАЕВА
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Зухра СЕИТОВА
Айдын СУЛТАНОВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Ризамат ШОДИЕВ
Ойбахор ШАМИЕВА
Бекзод ХОДЖАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА

Шөлкемлестириўшилер:
Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириў Министрлиги, ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы

Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинети жанындағы Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының 25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа сөз ҳәм хабар агентлиги тәрепинен 2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды №01-044-санлы гуўалық берилген.
Мәнзил: Нөкис қаласы, Ерназар Алакөз көшеси №54
Тел.: 224-23-00
e-mail: uzniipnkkf@umail.uz, mugallim-pednauk@umail.uz
www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

Журналға келген мақалаларға жуўап қайтарылмайды, журналда жәрияланған мақалалардан алынған үзиндилер «Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шәрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледи. Мақалада келтирилген мағлыўматларға автор жуўапкер.

МАЗМУНЫ

ТИЛ ҲӘМ ӘДЕБИЯТ

Aynazarova G., Atabaeva G. Sanlıqlar menen kelgen frazeologizmlerdiń leksikalıq variantlarda jumsalıwı 4
Мухамедова Г.Б. Хорижий тилларни ўқитиш асосида талабаларнинг креатив компетентлигини ривожлантириш 7
Курбанова Г.А. Фонетико-фонологические интерпретации в русской речи учащихся узбеков 11

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Махкамов У.И., Юлчиева З.Н., Шодиева Р.С. Кластер – бу таълим, амалиёт, ишлаб чиқариш ва натижа демакдир 15
Тайланова Ш. Оилада қадриятлар тизимини шакллантирадиган мезонлар таҳлили 19
Усмонов С.С. Жамиятда миллий ғоянинг тарбиявий аҳамияти ва унда бағрикенглик тамойилларининг ўзига хос жиҳатлари 23
Абдураҳимова Д.А. Маънавий-ахлоқий мезонлар баркамоллик тимсоли сифатида 26
Muxtorova L.A. Tabiiy fanlarni o'qitishda o'quvchilarda ekologik xavfsizlik madaniyatini shakllantirish metodikasi 30
Умаров Б. Ўқувчи-талабаларнинг коммуникатив компетенцияси ривожлантиришда узлуксизлик масалалари 35
Tokhtasheva N.Q. Pedagogika kolleji o'quvchilarida ijodiy faoliyatni rivojlantirishda o'quv a'maliyotlarida o'qitishning innovatsion texnologiyalarini qo'llash imkoniyatlari va interfaol uslublari 39
Сулаймонов А. Болаларда ижодий-креатив қобилиятларни шакллантириш жараёнини педагогик лойиҳалаштириш 44
Жўраева Г.А. Касбий фаолиятда психологик-педагогик компетентликни самарали амалга ошириш омиллари 48
Ҳомидов Ҳ.К. Таълим-тарбия сифатини таъминлашда жамоат ташкилотларнинг роли 50
Каримов К.А. Дарс ўтиш жараёнида мунозаралар ўтказиш технологиясини такомиллаштириш 54
Гафурова З.О. Таълимга инновацион ёндашиш орқали таълим самарадорлигини ошириш масалалари 56
Курбонов Б.Э. Олий таълим тизимида замонавий дарсларга қўйилаётган талабларнинг амалий фаолиятга тадбиқ этилиши 59
Аллаберганов Ҳ.А. Экосферанинг геоэкологик хусусиятлари 64
Jumayev S.Z. Biologik masalalar orqali o'quvchilarda matematik savodxonlik kompetensiyasini shakllantirish 67
Усмонова М. Кимёни ўқитишда рақамли таълим технологиясидан фойдаланиш усуллари 71
Ибрагимова Л.А. Халқ педагогикасида топишмоқларнинг кичик ёшдаги болаларнинг мантиқий фикрлашидаги тарбиявий хусусиятлари 74
Сабирова Ч.А., Алланазарова З. Матназар Абдулҳаким ижодида табиат-инсон-ҳаёт концепциясининг тараннум этилиши 77
Ходжаниязов С.У., Хасанова Г. Олий таълим муассасалари ўқув-жараёнини кредит-модул тизими асосида ташкил қилинишининг ташкилий-педагогик хусусиятлари 80
Ходжаниязов С.У., Кутлумуратова Н.Р. Ички туризмни ривожлантиришнинг ёшлар тарбиясига таъсири 84
Ходжаниязов С.У. Нажмиддин Кубронинг инсонпарварлик ва ахлоқий-педагогик ғоялари 88

Эргашева Г.С., Султанова М.А. Методы организации научно-исследовательской деятельности студентов в факультете естественных наук ТГПУ 94
Мирзабоев Х.Р. Технология применения интерактивных методов обучения в организации самостоятельной работы 98

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Mirsanov U.M. Talabalarning algoritmik va mantiqiy fikrlashini didaktik xususiyatlari 103
Зокирова Д.Н. "Назарий электротехника" фанидан талабаларни мустақил таълим олиш кўникма ва малакаларини шакллантириш модели 107

БАСЛАЎЫШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТӘРБИЯ

Эшбоева С.Қ. Бошланғич синф ўқувчиларида экологияга оид тушунчаларни креатив асосда шакллантиришнинг ўзига хос методик хусусиятлари 113
Bojiyeva N.A. Boshlang`ich sinf o`quvchilariga geometrik materialni o`rgatish metodikasi 118

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ҲӘМ СПОРТ

Каримов Б. Бошланғич синфларда жисмоний тарбия дарсларини олиб боришда замонавий педагогик технологиялар татбиқи 121
Давурбаева М.Ж. Бошланғич синф ўқувчиларини ҳаракатли ўйинлар орқали жисмоний тайёргарлигини ривожлантириш 124
Жамматов Ж.Ш. Бошланғич синф ўқувчиларининг табақалаштирилган жисмоний тайёргарлигини ошириш муаммолари 128
Исабеков Ш. Жисмоний тарбия ва спорт машғулотларини ташкил этишда тиббий педагогик назоратнинг ўрни ва аҳамияти 130
Dadaboev R. R. Milliy harakatli o'ynlar vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarini ahloqiy tarbiyalash 133
Махмудов Б.А. Бўлажак жисмоний тарбия ўқитувчисини касбий фаолиятга тайёрлашда мустақил илмий ишларини ташкил этиш 135
Jo'raboev A.B. Jismoniy tarbiya mashg'ulotlari jarayonida harakatli o'yinlardan foydalanish mexanizmini takomillashtirish 139
Мирзабоев Х.Р., Таджиахмедов Ш. Жисмоний тарбия дарсларида миллий ҳаракатли ўйинлардан фойдаланишнинг муҳим омиллари 141
Матниязов Х.К. Бўлажак жисмоний тарбия ўқитувчиларининг узлуксиз педагогик амалиётини ташкил этиш муаммоси ҳолатини таҳлили 143
Davranov E.O. Boshlang'ich sinf jismoniy tarbiya darslarida innovatsion ta'lim texnologiyalarini qo'llash xususiyatlari 146
Мадаминов А.Э. Жисмоний маданият соҳаси талабаларининг илмий фаолиятини ташкил этиш тизимини муаммолари 149
Xujamov B. Jismoniy tarbiya jarayonida harakatli o'yinlardan foydalanish mexanizmini komillashtirish 151
Исабеков Ш. Особенности развития студенческого молодежного спорта в современных условиях 153
Абдуллаев Н.М. Художественная гимнастика в физическом развитии дошкольника 157

Адабиётлар:
1. Ураков Ш.Р.Олий таълим муассасаларида бўлажак ўқитувчиларни тайёрлашнинг компетент ёндашувга асосланган педагогик тизимини такомиллаштириш. Автореф.п.ф.ф.д. Самарқанд-2018 й. 15 б.
2. Ямалетдинова Г. А.Педагогика физической культуры и спорта. Екатеринбург-2014 г. С – 28.

РЕЗЮМЕ
Ушбу мақола бўлажак жисмоний тарбия ўқитувчисини касбий фаолиятга тайёрлашда мустақил илмий ишларини ташкил этишга бағишланган бўлиб унда дастлабки, реферат ҳамда мустақил иш тайёрлаш тартиби ва унга қўйиладиган талаблар борасида фикрлар берилган.
РЕЗЮМЕ
Статья посвящена организации самостоятельной научно-исследовательской работы при подготовке будущих учителей физической культуры к профессиональной деятельности, в ней представлена информация о порядке подготовки исходной, реферативной и самостоятельной работы и требованиях к ней.
SUMMARY
The article is devoted to the organization of independent research work in the preparation of future physical culture teachers for professional activity, it provides information on the procedure for preparing the initial, abstract and independent work and the requirements for it.

JISMONIY TARBIYA MASHG‘ULOTLARI JARAYONIDA HARAKATLI O‘YINLARDAN FOYDALANISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH

Jo‘raboev A.B.
Toshkent viloyati Chirchiq DPI Maktabgacha ta’lim kafedrasi katta o‘qituvchisi

**Tayanch so`zlar:** jismoniy tarbiya, harakatli o’yinlar, gender xususiyat, mexanizm, o`quvchi, pedagogik jarayon, ta’lim, tarbiya, boshlang`ich sinf.
Ключевые слова: физическая культура, подвижний игры, пол, механизм, студент, педагогический процесс, образование, воспитание, начальная школа.
Key words: physical culture, action games, gender, mechanism, student, pedagogical process, education, upbringing, elementary school.

Jamiyat rivojlanishining hozirgi bosqichida barkamol insonni tarbiyalash eng asosiy, kechiktirib bo‘lmaydigan muhim vazifalardan biridir. Prezidentimiz SH.Mirziyoyevning 2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasining rivojlantirishning harakatlar strategiyasi 4.4. bandida o‘quvchilarni jismoniy rivojlanishi borasida qator asosili fikrlar keltirilgan[1]. Shu jihatdan olganda, mamlakatimizda sog‘lom avlod dasturi harakatining keng tus olgani, ta’lim-tarbiya tizimining tubdan isloh etilayotgani ham ana shu ulug‘vor vazifani amalga oshirish yo‘lidagi muhim qadamlardandir.

Huquqiy demokratik davlatimiz, ochiq fuqarolik jamiyatining eng ustuvor yo‘nalishlaridan biri sanalmish ta’lim sohasida olib borilayotgan islohotlarning asosiy maqsadi, bu jarayonning sifati va samaradorligini oshirishga karatilgan tadbirlar majmuasidan iborat. Shu boisdan, mamlakatimizda yosh avlodning tarbiyasiga, sog‘ligiga alohida e’tibor qaratila boshlandi. Prezidentimiz tomonidan 5 ta tashabbusni ilgari surilishi o‘quvchilarning bo‘sh vaqtlarini mazmunli o‘tkazish va foydali mashg‘ulotlar bilan ta’minlash, yoshlarning jismoniy kamoloti masalasiga alohida e’tibor qaratilgan.

Kuzatish va tajribalarning tahlillari shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari

uchun jismoniy tarbiya yosh avlodni taraqqiy ettirishda muhim vosita hisoblanadi[2]. Tana a'zolarining mo'tadil faoliyati uchun harakat juda zaruriydir. Buyuk hakim, mutafakkir Abu Ali ibn Sino: «Badan tarbiya-sog'liqni saqlashda ulug'vor usuldir» - deydiki, bu fikr xalq pedagogikasidagi: «Kimki qilsa harakat-sog'ligida bo'lar barakat» degan naqlni eslatadi.

Jismoniy tarbiyaga e'tiborni kuchayganligini umumiy o'rta ta'lim maktab o'quvchilari o'rtasida «Umid nihollari» sport musobaqalarining tashkil etilganligi va muntazam o'tkazilib kelinayotganligida, yoki sportning ko'plab turlari bo'yicha O'zbekistondan Olimpiada va jahon chempionlari etishib chiqib, mamlakatimiz dovrug'ini butun dunyoga tarannum etishida ham ko'rish mumkin. Bundan tashqari barcha maktablarda, mahallalarda ham turli sport musobaqalari tashkil etilmoqda, ayrim oilaviy musobaqalar ham o'tkazish yo'lga qo'yilib borilmoqda.

Jismoniy tarbiya-bu sof sport musobaqalaridan iborat bo'lgan soha emas. Bu tarbiya orqali bolalarda ko'plab axloqiy-irodaviy xislatlar tarkib toptiriladi. Mashqlarni bajarish davomida bolalarda iroda, tezlik, chaqqonlik, chidamlilik tarbiyalanadi, ularning sog'ligi mustahkamlanadi, ish qobiliyatlari, aqliy faolligi oshiriladi, jasurlik, halollik, qat'iylik, mustaqillik kabi axloqiy xulq meyorlari tarkib topadi, etuklik sari qadam tashlanadi[3]

Maktab o'quvchilarida axloqiy fazilatlarni harakatli o'yinlar orqali shakllantirish jamiyatimizdagi madaniy-ma'rifiy sohalarda ilgari bosilgan qadam bo'lib hisoblanadi.

Milliy tavsifga ega bo'lgan jismoniy mashqlar, sport va harakatli o'yinlarning xilma-xilligi ularni o'quv-tarbiya jarayonining juda ko'p sohalarida qo'llash imkonini beradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga jismoniy tarbiya darslarida harakatli o'yinlardan foydalanishning maqsadi har tomonlama etuk: chiniqqan, sof fikrli, mard, sabotli, qat'iyatli, kelajakda Vatanni himoya qila oladigan shaxslarni kamol toptirishdan iborat. Shu nuqtai nazardan, umumiy o'rta ta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida harakatli o'yinlardan foydalanishning didaktik asoslarini yaratish ta'lim-tarbiya mazmunini yangilash va boyitish mavzui doirasida muhim ahamiyat kasb etadi, xususan, jismoniy tarbiya darslarida xalq pedagogikasida keng talqin qilingan milliy harakatli o'yinlardan foydalanish masalalarining bugungi kunda salmoqli ahamiyatga ega bo'lib borishi qonuniy va zaruriy bo'lib, uning dolzarbligi quyidagilar bilan izohlanadi:

– birinchidan, ijtimoiy hayotimizning barcha sohalaridagi singari ta'lim tizimining barcha bosqichlarida, jumladan, umumiy o'rta ta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida o'quvchilarga zamon talablari va jahon andozalari asosida jismoniy sifatlarni shakllantirish bilan birga, ularda yuksak ma'naviy madaniyat, axloq va ma'rifat fazilatlarini singdirish va tarbiyalash muammolarining echimini davr taqozo etishi;
– ikkinchidan, jismoniy va ruhiy jihatdan sog'lom, Vatan sarhadlarini himoya qilish uchun jismonan chiniqqan, fidoyi insonni tarbiyalash, ta'lim va maorif tizimini takomillashtirish, milliy istiqlol g'oyasi asosida ma'naviy va ruhiy jihatdan yangi avlodni voyaga etkazishga ijtimoiy zarurat tug'ilishi;
– uchinchidan, milliy ma'naviyatimizni tiklash borasida olib borilgan, davom etayotgan ishlar, xalq ta'limining tubdan isloh qilinayotgani jamiyatimizda har tomonlama barkamol, sog'lom avlod tarbiyasiga keng e'tibor qaratilishini kuchayishi;
– to'rtinchidan, ta'lim jarayonida qo'llaniladigan harakatli o'yinlarning o'quvchilar yoshi va ularning gerder xususiyatlarini inobatga olish zaruratining tug'ilishi.

Xulosa tariqasida shuni ta`kidlash joizki boshlang`ich sinf o`quvchilarini harakatli o`yilar mexanizimini ta`komillashtirishda nafaqat o`quvichilarning jismoniy rivojlanishi va jismoniy tayyorgarligiga, shuningdek, ularning gender xususiyatlarini hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида" ги фармони.
2. Maxmudov B.A. Boshlang`ich sinf o`quvchilarni milly harakatli o`yinlar vositasida estetik tarbiyalashni dididak imkoniyatlari. p.f.f.d.diss. Nukus -2018 y. 65-66 b.
3. .Salimov G` boshlang`ich sinflarda jismoniy tarbiya darslarida harakatli o`yinlardan foydalanish . p.f..n. diss. O`zDJTI. Toshkent – 2008 y. 17-18 b.

РЕЗЮМЕ

Mazkur maqolada jismoniy tarbiya jarayonida harakatli o'yinlardan foydalanish mexanizmini takomillashtirish borasida fikrlar keltirilgan bo`lib, unda boshlang`ich sinf o`quvchilarida jismoni tarbiya darslari jarayonida o`quvchilarni gender xususiyatlarini hisobga olish borasida ma'lumotlar berilgan.

РЕЗЮМЕ

В этой стати представлены идеи по улучшению использования подвижных игр в физическом воспитании, а также информация о гендерной идентичности учащихся начальной школы на уроках физкультуры.

SUMMARY

This article presents ideas for improving the use of mobile games in physical education, as well as information on the gender identity of elementary school students in physical education classes.

ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ДАРСЛАРИДА МИЛЛИЙ ҲАРАКАТЛИ ЎЙИНЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛЛАРИ

Мирзабоев Х.Р., Таджиахмедов Ш.

Наманган МТИ Жисмоний тарбия ва спорт ўқитувчилари

Таянч сўзлар: бошланғич синф, жисмоний тарбия, ҳаракатли ўйинлар, педагогик жараён, ўқувчи, жисмоний сифат.

Ключевые слова: начальная образавания, физическое воспитание, подвижные игры, педагогический процесс, ученик, физическое качество.

Key words: primary education, physical education, outdoor games, pedagogical process, student, physical quality.

Президентимиз Ш.Мирзиёев ёш авлод тарбиясига катта аҳамият бериб, шундай деган эди: «... ёш авлодни тарбиялаш биз учун энг асосий вазифадир»[1]. Шундан келиб чиқиб, ҳозирги вақтда Ўзбекистон педагогика жамияти тарбиянинг ноодатий бўлган шакл ва усулларини излаб топиш, ўсиб бораётган авлодда мустаҳкам умуминсоний ишонч, қарашни шакллантириш; шахсда миллий маданият ва қадриятларни ҳурмат қилиш, авайлаб асраш туйғуларини ўстиришга диққатни қаратмоғимиз лозим. Шу фикрларга асосланиб, ўсиб бораётган авлоднинг тарбия тизимида халқ педагогикаси тажрибалари, жумладан, миллий ҳаракатли ўйинлар ёшларнинг характери ва онгини бошқарувчи восита, асосий куч деб ҳисоблаш мумкин.